GLASUL MINORITĂȚILOR

Anul II Luna Februarie 1924 Nr. 2

Reflexiuni la executarea reformei agrare.

De **Daniel Nikolits.**

Scriitorul articolului de mai jos a ținut de ținta sa politică ani de-a rândul, împăcarea poporului maghiar și român. Ca membru al parlamentului maghiar și în timpul guvernului lui Tisza a luptat cu îndârjire în contra curentului contrar; el a fost care a condamnat sub regimul maghiar orice șovinism, a protestat în contra internărilor, și în județul nostru în mare parte le-a redus, legea școlară apponyiană tocmai așa a reprobat-o, cum și dispozițiunile economice, cari împiedecau pe români la câștigarea pământului.

D-l Daniel Nikolits în urma schimbării imperiului a rămas între noi și în speranța, că va putea servi și mai departe chestia înțelegerei. În acest timp a putut cunoaște detailat soartea optanților și mizeriile proprietarilor, cari contrar legei au fost declarați de absenteiști — și dintre cari sunt mulți rudele și prietenii lui — aceasta și sumedeniile de ilegalități descoperite de el, i-au dat în mână condeiul.

Îi prezintăm articolul prea interesant, crezând, că deși nu se referă la situația noastră minoritară, dar arată un simptom, care ar putea împiedeca serios opera înțelegerei sincere între maghiari și români.

Odinioară păr. Molanus, starețul, deși un om de ordine, cuminte și inteligent, n'a mai vroit să-și părăsească camera sa, fiindcă își închipuise că el e o boabă de orz și se temea, că-l vor mânca găinile, — precum se scrie aceasta în cărțile științifice medicale din secolul al 18-lea în mod amănunțit.

Despre o găină însă, care ar fi privit pe un om de boabă

de orz şi ar fi încercat a înghiţi această boabă de orz închipuită, nici eu, nici alţii n'au auzit şi n'au cetit.

Ce e concluzia, de dragul căreia am amintit acest caz de mult uitat?

E adevărul cunoscut în general şi susţinut de toată lumea, că a comite o eroare mare, e în stare numai un om foarte cuminte, foarte de ordine şi foarte inteligent, mai curând decât unul cu mintea de găină.

Şi pentruce o spun eu aceasta? Pentrucă chiar la noi a făcut o greşală mare, într'o chestie mare un domn foarte cuminte, foarte regulat şi foarte inteligent: d-l ministru al agriculturei, Constantinescu.

Şi a greşit în mai multe direcţii.

A greşit în detrimentul bunei reputaţii a Statului român şi a averei particularilor, dar lucrul încă n'a ajuns atât de departe, ca să nu se poată ajuta şi repara pagubele.

Pentru aceasta mă adresez publicităţii, în special acelei părţi a publicului, care nu se eschivează dela critica obiectivă a greşelilor survenite la executarea legei reformei agrare şi care desigur constitue majoritatea. Iar la partea aceea a publicului, care în toate vede numai politică, chestie de putere şi scopuri naţionale — mai ales acolo, unde e vorbă de unul care nu poartă nume românesc — mă adresez cu apelul, să binevoiască a mă combate tot atât de liniştit şi în ton obiectiv — dacă vor putea — cum dovedesc eu adevărul meu.

Trebue să premit, că chestia periclitării bunei reputaţii a Statului român, nu e o chestie politică, fiind vorbă numai de aceea, oare Statul voieşte a se conforma legilor, cari le-a adus el însuşi, sau nu; sub acest raport deci nu cinstea Statului român sau a naţiunei române e în discuţie, ci numai atât, oare legile româneşti au atâta putere, ca ele să trebuiască a fi respectate de către puterea executivă, sau nu.

Iată la o formă atât de simplă se reduce reclamaţia mea şi aşa cred, nu este în ţară nici un om, care nu mi-ar da dreptate, deoarece astăzi e vorba de mine, mâne poate fi vorba de D-voastră, deci este de o importanţă egală pentru toţi, ca puterea executivă să nu treacă peste puterea obligatorie a legilor şi să nu facă spargeri în ele.

Dacă în aceasta suntem de acord, ceeace nu se poate trage la îndoială, vom fi de acord şi în aceea, că puterea exe-

cutivă n'are voie să eludeze acest principiu fundamental cu nici un mijloc, deoarece rezultatul nepermis se va ajunge şi aşa, deci din punctul de vedere al rezultatului este cu totul indiferent, dacă se ajunge cu forţă notorie sau pe căi deghizate.

O asemenea cale deghizată şi falsă poate fi aşa zisa interpretare a legilor şi chiar pentru aceea, că aceasta poate fi în mânile puterei executive o armă periculoasă şi mult întrebuinţată, vom fi de acord şi în aceea, că mai ales în cazurile acestea trebue să fim cu o atenţiune şi mai încordată.

Aceia dintre D-voastră, cari nu sunt iurişti, să binevoiască a nu-şi pierde curajul, deoarece interpretarea legilor nu e o chestie atât de drăcească, ca să nu se poată face cu mintea sănătoasă, fiindcă să mă credeţi, cea mai bună şi mai nimerită interpretare este de multe ori tocmai aceea, care se dă nu de mintea iuriştilor, ci de aceea a laicilor.

La drept vorbind, ce este interpretarea legilor? A înţelege aceea, ce ordonă legile, nu poate fi privilegiul minţilor de iurişti, dacă chiar şi admitem acest lucru la redactarea legilor.

Dacă o scrisoare e redactată într'o limbă, pe care o înţeleg, îmi daţi voie, voi înţelege aceea, ce este în ea. Dacă prin întortocheri altul va ceti din ea, ce nu e în ea, vor râde de el, dar nu-l vor considera de om serios, fie chiar un iurist.

Aşa, dacă prietinul meu mi-ar scrie într'o scrisoare, că orologiul lui de aur, care e la mine, îl pot reţine mai departe, din aceasta eu nu voi ceti, că n'am voie a-l reţine, şi nu cred, că s'ar găsi cineva între D-voastră, care din această scrisoare ar citi, adecă ar tâlcui-o, că eu nu mai pot ţinea orologiul. Iar dacă totuşi s'ar găsi cineva, care ar face-o, cu toţii am zice, că respectivul nu e om cu minte sănătoasă, chiar şi atunci dacă ar fi doctorul mondial al tuturor ştiinţelor de drept.

Dacă într'o lege e scris, că cineva are dreptul să-şi menţină averea imobilă pe teritorul României, aceasta însemnează şi legea se va aplica astfel, că respectivul de fapt îşi va menţine averea şi nu că o va putea menţine. Tocmai aşa, cum porunca legală „să nu furi" sau „să nu ucizi", nu însemnează să furi ori să ucizi şi cel care astfel ar explica legea, „să furi" şi „să ucizi", tocmai aşa de greşit ar interpreta legea acela, care menţinerea averei ar explica-o, că nu se poate menţine.

Aceasta înaintea oamenilor cu minte sănătoasă şi întreagă nu poate fi discutabil.

De fapt, există o lege românească, care dă drept unor persoane la menținerea averei, aceasta e legea care ratifică tratatul de pace încheiat cu Ungaria și totuși dela aceste persoane se iau averile.

Anume tratatul de pace din Trianon numai pentru aceea e obligator în România, fiindcă este încadrat într'o lege a țării românești, dar acest tratat de pace s'a putut legifera în România numai în întregime, fără orice schimbare — cum s'a și făcut — ori s'ar fi putut respinge în întregime, în care caz tratatul de pace n'ar fi intrat în funcțiune.

Tratatul aceasta de pace deci în România e lege, față de străinitate, un tratat veritabil, deci este clar înaintea oricărui laic, că unilateral nu se poate denunța nici din partea României, nici din partea celorlalte state cari l'au iscălit, și pentru a înțelege aceasta, nu e nevoe de minte de jurist, deoarece toată lumea știe, ca contractele numai prin invoirea părților contractante se pot scoate din funcțiune ori schimba.

Și aceea o știe toată lumea, că cel care a cumpărat o casă, trebue să-i achite prețul și dacă vânzătorul a condiționat, că va avea drept a locui și mai departe într'o porte a casei, aceasta cumpărătorul trebue să o permită. Pe scurt, un contractant cu minte sănătoasă și intreagă nu va pretinde pe seama lui numai favorurile contractului, fără a da ceva și celuialalt.

Tratatul din Trianon, care e lege în fiecare stat interesat, iar între state un contract, a dat drept unora să declare, dacă vor să fie cetățeni maghiari. Dreptul aceasta se numește drept de optare, iar persoana care s'a folosit de acest drept este îndreptățită a menține averea sa inobilă care se află pe teritorul României.

Să fim luăm aminte bine, că tratatul de Trianon prevede expres, că respectivii pot să mențiie averile lor imobile, deci nu primesc nici un drept extraordinar, neobișnuit, ci au fost apărați numai în averea lor particulară posedată deja, și anume pentru viitor, pentru totdeauna.

Încă înainte de a fi fost redactat acest tratat de pace, Consiliul Dirigent a emis cu privire la Ardeal — sau la ordin din București, sau poate sub efectul proiectului de lege Buza Barna din Ungaria — o lege a reformei agrare, în care s'a spus, că trebue să se exproprieze averile și dela persoanele, cari în virtutea tratatului de pace, ce se va încheia, vor opta în

viitor la cetățenia maghiară. Când apoi tratatul de pace din Trianon s'a iscălit și în el s'a spus, că optanții vor menține averile lor imobile, guvernul Averescu a schimbat legea reformei agrare de sub Consiliul Dirigent și a declarat, că averile optanților se vor putea expropria numai în cazurile admise de tratatele de pace.

Tratatul de pace din Trianon mai târziu a întrat apoi în funcțiune, anume la 26 Iulie 1921, dar legea reformei agrare, acum amintită a averescanilor atunci nu mai era în funcțiune, ci în locul ei s'a promulgat o altă lege, tot de guvernul Averescu, la 23 Iulie 1921, va se zică cu trei zile înainte de a întra în funcțiune tratatul de pace din Trianon.

Fapt, că în aceasta lege nu se mai spune, că averile optanților nu se pot expropria, nici aceea, că averile aceasta numai atunci se pot expropria, dacă tratatul dela Trianon o admite, dar nu se spune nici aceea, că averile optanților sunt a se expropria.

Noi știm însă, că tratatul de pace dela Trianon nu se poate modifica fără invoire reciprocă nici de Ungaria, nici de România, deci legea maghiară sau română, care ar modifica tratatul din Trianon, nu poate să aibă vigoare.

Deci dacă în legea română a reformei agrare ar sta, că averea optantului se poate expropria, aceasta este tot atât de fără vigoare, cum ar fi legea maghiară, care ar spune, că Brașovul ține de Franța.

Acum Vă rog, să fiți atenți, ce zice o interpretare de lege, care se ține juridică.

Zice, că deoarece în legea reformei agrare nu se spune, că averile optanților sunt neexpropriabile, chiar pentru aceea sunt a se expropria, deși noi cu mintea noastră laică știm foarte bine, că nici în acel caz nu se pot expropria aceste averi, dacă chiar ar spune-o legea reformei agrare, fiindcă Brașovul în ciuda legii unilaterale maghiare, nu aparține Franței și fiindcă optantul în ciuda unei asemenea legi unilaterale române, își va putea menține averea.

Interpretarea de lege susarătată este deci — ca să vorbim cât se poate de moderat — greșită.

În decursul expropriării, averile optanților totuși s'au expropriat și chestiile acum sunt în fața Comitetului Agrar. Procedura urmată până acum nu se poate numi legală și desigur și din

punctul de vedere al Statului român nu merită a-se permite, ca organele lui să violeze tratatul de pace din Trianon, în schimb nici ăştia n'au nevoie şi nu merită să ieie asupra lor odiul, care se ia de cumpăratorul de casă, când cumpără cu condiţiunea, că va lăsa a locui şi mai departe în casă familia vânzătorului şi totuşi mai târziu dă afară familia.

Să nu credeţi însă, ca eu despre interpretarea aceasta juridică aşi crede, că aceasta ar fi convingerea adevărată şi juridică a executorilor legei. Nu. Am cu mult mai bună părere despre cunoscuta inteligenţă şi cultura juridică a executorilor legei. Dar cu atât mai primejdioasă îmi pare procedura puterei executive, fiindcă aceste calităţi ne dau concluzia, că nu din neştiinţă a violat legea.

Puterea executivă de altfel a fost în clar cu aceea, că interpretarea de lege susamintită este o sofismă, cu care nu-şi poate motiva punctul său de vedere nici în faţa iuriştilor ţării, nici în faţa publicului. Pentru aceasta a căutat alt motiv, despre care admit, că e foarte acomodat a dispune opinia publică şi a întuneca în câtva drepturile incontestabile ale optanţilor.

Motivul aceasta zice, că e imposibil, ca cetăţenii străini să aibă mai mult drept în România, decât ceteţănii români chiar, dacă averea cetăţanului român este a se expropria şi în contra lui se aplică legea reformei agrare, atunci trebue să se exproprieze şi averea optantului.

N'aşi fi obiectiv, şi n'aşi orienta îndeajuns pe cetitori, dacă n'aşi aminti acest motiv binesunător şi dacă n'aşi privi în faţa lui, deşi în primul moment pare foarte puternic.

Acest motiv se bazează pe principiul egalităţii de drept, pentru aceasta trebue să ştim dintâi, ce e egalitatea de drept. Pentru a înţelege aceasta, nu e nevoe de cunoştinţe juridice. Drepturile se regulează prin legi, deci egalitatea de drept nu e altceva, decât egalitatea în faţa legilor.

Egalitatea în faţa legilor insemnează, că legea se va aplica egal faţă de toţi, pe cari îi priveşte şi la cari se referă. Astfel de exemplu codul penal se va aplica egal, ori A., ori B. e ucigaşul. Dacă însă A. cade sub amnestie, iar B. nu, atunci acest din urmă nu se poate referi la egalitatea de drept, pentrucă legea care se referă la amnestiare lui A, deşi excepţională dar totuşi constitue o situaţie legală.

Vedem deci, că egalitatea de drept nu se violează, dacă obvin excepţiuni, când aceste excepţiuni se bazează pe legi.

Regula din tratatul dela Trianon, care prevede că optanţii sunt scutiţi de expropriere, este tot aşa o dispoziţiune excepţională, dar e o dispispoziţiune şi excepţie legală, care pe deasupra nici nu se poate modifica unilateral. Deci dacă averea optantului nu se poate expropria, iar cea a cetăţanului da, încă nu se poate invoca, că acest fapt violează dreptul egalităţii. Fiindcă dacă o lege ofera favoruri excepţionale cuiva, aceasta încă nu violează egalitatea de drept.

Să nu credeţi că exemplul susamintit, care e pornit din amnestie regală, este un exemplu forţat şi că nu m'aşi putea referi la altul.

Iata aci un alt exemplu, luat din viaţa de toate zilele. Ştim cu toţii foarte bine, că legea prevede, că tariful căilor ferate e la fel obligator pentru toţi. Egalitatea de drept ar pretinde deci, că toată lumea să plătească taxă egală. Dar tot atât de bine ştim ca toţii, — căci o vedem zilnic, — că foarte mulţi plătesc mai puţin decât cât e tariful, sau chiar, ca nu plătesc nimic. Admit, că situaţia aceasta e foarte supărătoare pentru acela, care plăteşte taxa întegrală, dar totuşi nu violează egalitatea de drept, dacă favorul s'a dat în înţelesul regulelor legale.

Am ales intenţionat aceste două exemple, dintre cari în unul e vorbă de viaţa omenească, în celalt de un favor material de câţiva Lei, spre a vedea, ca între aceste două extreme se poate încadra foarte bine cazul optanţilor.

Din toate aceste se poate trage însă şi învăţătura, ca niminea nu se poate frustra de dreptul lui legal numai pentru aceea, că altul nu are acest drept legal, şi mai departe că drepturile speciale şi excepţionale date de legi, nu se pot anula prin aceea, că puterea executivă invoaca de motiv, că nu respectează aceste drepturi speciale şi excepţionale, chiar pentruca sunt speciale şi excepţionale şi altul nu posede asemenea drepturi.

Inaintea noastra deja e clar, că aceasta mentalitate a puterei executive contrazice minţii sănătoase; parcă ar zice: chiar pentru aceea execut pe ucigaşul A. care primise amnestie, fiindcă B. n'a primit amnestie. La fel e şi mentalitatea puterei executive, dacă afirmă, că trebuie expropriată averea optantului,

deşi el are drept a o menţine, pentrucă dela altul trebue să-o iau, când respectivul n'are un asemenea drept. Deşi ar trebui să zică: pe ucigaşul A. nu-i permis să'l execut, fiindcă a primit amnestie şi aceasta fără considerare la ucigaşul B., tot aşa ca averea optantului nu se poate expropria, deoarece aceasta nu-o permite legea — fără considerare la starea lui de cetaţan român.

Ţiu aproape de superfluu a reaminti, că statul român n'are nevoie de a viola tratatul dela Trianon, deoarece pe baza lui atât statul român, cât şi noi cu toţii voim a ne folosi de favoruri foarte importante. Să ne gândim numai la acoperirea creanţelor noastre vechi în coroane şi la alte pretenţiuni, de cari nici Ungaria nu poate scăpa prin legi unilaterale.

Dacă aţi avut răbdare a mă urma pân' acum, binevoiţi a mi-o acorda încă puţină atenţie. Nu voiu lungi povestea, ci încep acolo, unde s'a sfârşit complicaţia, care poate costă averea multora dar care avere faţă de averea statului român însă, este un strop în mare.

Anume d-l ministru Constantinescu într'o şedinţă a parlamentului în luna Decembrie 1923 a declarat, că se poate mulţumi numai interpretării sale de lege, că mai multe mii hectare pământ au trecut în posesia statului (declaraţia ministrului de resort antecesor e chiar contrară) prin aceea, că a ordonat în anumite cazuri calificarea cetăţenilor străini de absentişti.

Trebue să se ştie însă, că ministrul de resort antecesor — d-l Garoflid — era acela, care a pregătit legea reformei agrare de acum şi a condus desbaterile parlamentare asupra ei — de aceea nu se poate trage la îndoială, cel puţin de oameni cu judecata obiectivă, aparţină oricărui partid — că interpretarea de lege a d-lui ministru Garoflid e mai corespunzătoare decât acea a d-lui Constantinescu.

Dar înainte de a trece la aceasta chestie, trebue să amintesc, de ce e vorba.

In şedinţa parlamentului, ţinută în 17 Iulie 1921, la care s'a votat legea reformei agrare, în vigoare de prezent, d-l deputat Icloşeanu a depus pe birou modificare la § 6 din lege. Anume în acest § sunt înşirate cazurile, când averile se vor expropria în întregime. In proiect de lege erau numai două cazuri luate de felul ăsta sub punctele a) şi b). D-l deputat Icloşeanu a mai propus o modificare, care s'a şi luat sub punctul c) din cuvânt în cuvânt în lege.

Pe noi ne interesează numai cazul acesta, propus de d-l deputat Icloşeanu, că în întregime să se exproprieze pământul rural al absenteiştilor, înţelegând sub absenteişti pe cei cari dela 1 Decembrie 1918 până la 21 Aprilie 1921 (în ziua aceasta s'a pus pe biroul Camerei proiectul de lege) erau absenţi din ţară, fără a avea o delegaţie publică.

D-l ministru Garoflid imediat a luat cuvântul şi a acceptat propunerea d-lui deputat Icloşeanu, dar în şedinţă publică a accentuat şi aceea, că sub absenteist nu se poate înţelege nici odată un cetăţean străin. Părerea aceasta şi-a însuşit-o în mod tacit, întreaga cameră, fiindcă nu s'a pronunţat nici un cuvânt în contră. După cuvântul d-lui ministru, parlamentul a adoptat în întregime propunerea de modificare a d-lui Icloşeanu.

Fiind d-l Garoflid ministru, în luna Octombrie 1921 s'a emis regulamentul de aplicare, care se refere la executarea legei reformei agrare şi care a apărut cu semnătura de înaltă sancţiune a Majestăţii Sale. În acest regulament d-l ministru Garoflid iarăş în scris a spus-o, susţinându-şi părerea din parlament, că cetăţeanul străin nu se poate lua drept absenteist.

D-l ministru Constantinescu încă a dat un regulament de aplicare în *Iulie 1922, natural iarăşi cu sancţionare regală*, care în ce priveşte pe absenteişti, corespunde din cuvânt în cuvânt cu regulamentul d-lui Garoflid, dar propoziţia, că străinul nu se poate califica de absenteist, simplaminte s'a omis.

Ar putea să întrebe cu drept cuvânt oricine, oare între timp s'a schimbat textul legei, că atunci modificarea sus arătată a regulamentului ar putea să fie motivată.

Să nu credeţi, că Vă fac mistificare, dacă afirm, că textul legei referitor la absenteişti nu s'a schimbat, totuşi din regulamentul Constantinescu s'a omis propoziţiunea, că străinul nu poate fi absenteist, deşi aceasta a fost în regulamentul Garoflid în conformitate cu declaraţia din parlament — cum am amintit-o deja.

De ce a făcut aceasta d-l Constantinescu, nu ştiu, dar pot deduce din cele ce s'au întâmplat mai târziu.

În chestia absenteiştilor măsura cea mai apropiată a d-lui ministru Constantinescu a fost, că prin un ordin a îndrumat comisiunile de expropriere, că în anumite cazuri se pot califica de absenteişti şi cetăţenii străini şi aşa să expropriază în întregime averile lor. Să nu credeţi nici un moment, că s'a găsit

chiar numai o singură comisiune agrară, care n'ar fi satisfăcut imediat acestei dispoziţiuni ilegale. Prin aceasta natural a devenit neserios tot ce se afirmă despre independenţa comisiilor de expropriere, chiar dacă n'aş mai aminti, că în aceste comisiuni de expropriere delegaţii ministerului sunt în aceleaş persoane judecători, apelanţi şi iarăşi judecători asupra apelului lor propriu, până sus la Comitetul agrar, unde d-l ministru judecă iarăş în chestia apelului propriu.

Aşa se vede, acesta era scopul d-lui ministru Constantinescu, ceeace e clar de altfel şi din vorbirea D-sale, ţinută în parlament, în Decembrie 1923.

Se naşte însă dela sine întrebarea, de ce n'a rezolvit d-l ministru chestia absenteiştilor în cadrul regulamentului, de ce a avut nevoie de o rezolvire treptată?

Nu pot răspunde nici la aceasta, dar aşa cred, că piedeca era semnătura regală, fiindcă în fine Majestatea Sa nu s'a putut expune la aceea, să sancţioneze prin semnarea regulamentului Constantinescu după câteva luni şi fără motiv tocmai contrarul celor sancţionate din regulamentul Garoflid, conform căruia — cum se ştie — străinul nu se poate califica de absentist. Pentru aceasta nu s'a putut lua în regulamentul Constantinescu că şi cetaţanul străin să fie absentist. Însă dl. ministru Constantinescu a găsit de bine să omită intenţionat propoziţiunea, care nu-i plăcea şi regularea definitivă să o lase în grija ordonanţei, fiindcă aşa se vede, a avut încredere în servilismul comisiunilor de expropriere; apoi ordonanţa aceasta nu trebuia să fie semnată de Majestatea Sa.

Dar ar putea zice cineva: ori şi cum a fost lucrul, dacă dl. ministru Constantinescu are dreptate şi conform legei cetaţanul străin este a se califica de absentist, atunci a procedat corect.

Am spus deja, ca dacă ar trebui să aleg între interpretările de legi ale dlui Garoflid şi Constantinescu, aşi alege necondiţionat aceea a dlui Garoflid, fiindcă el a întocmit legea, el a interpretat-o deja atunci, când era încă numai proiect şi prin aceasta interpretare a devenit proiectul lege. Mai bună dovadă, că ce a vroit să voteze parlamentul şi ce a votat de fapt, nu poate da niminea, fiindcă eu mă refer la parlament, la şedinţele lui şi la discursurile, cari s'au rostit în legătură cu acest proiect.

Aceea nu poate fi discutabilă, că ce a vroit parlamentul,

când e vorbă numai de 2—3 ani şi nu de legi, cari s'au adus înainte cu secoli, la cari circumstanţele votării pot fi şi uitate.

Poate fi oare vorba, între asemenea împrejurări de o altă interpretare de lege, decât aceea care s'a pronunţat la desbaterile camerei?

Ce poate să invoace dl. ministru Constantinescu spre afirmarea punctului său de vedere, decât atât, că legea nu spune expressis verbis, că cetăţanul străin nu se poate califica de absentist. Aceasta însă, având în vedere desbaterea parlamentară, este un motiv care nu spune nimic.

Câte sunt însă pe lângă punctul de vedere al dlui ministru Garoflid?

Pe cine veţi califica Dv. de absentist, pe cel care stă acasă, său pe cel care se află în străinitate? Nu-i aşa, nu pe cel, care stă acasă, ci care domiciliează în străinitate. Cetaţanul român este în România acasă, francezul în Franţa.

Conform interpretării dlui Garoflid, cetaţănul român, care a stat în timpul critic în Franţa, e absentist, însă cetaţănul francez, care a stat atunci în Franţa, nu poate fi nicicând absentist.

Conform punctului de vedere al dlui Constantinescu, ambii sunt absentişti.

Trebue să ştiţi şi aceea, că în legea reformei agrare din vechiul Regat, care s'a desbătut odată cu legea reformei agrare din Ardeal, e vorbă expressis serbis de absentişti şi de străin, ca de doua contraste, deci nu se poate zice, că aceeaşi parlalament, dacă a folosit într'o lege numai cuvântul absentist, sub aceasta a înţeles şi pe străin, mai ales nu se poate supune aceasta, când în decursul desbaterilor s'a declarat — ceeace am accentuat în repetateori — că sub absentist nu se poate înţelege nici când un străin. Ne impune respectul faţă de parlament să presupunem, ca ştie ce vrea să zică?

Trebue să atrag atenţiunea şi la aceea, ca modificarea referitoare la absentişti s'a înscris în proiect numai la 17 Iulie 1921, deci atunci când timpul critic — dela 1 Decembrie 1918 până în 21 Martie 1921 — trecuse de mult. E just oare a aplica dispoziţiunea aceasta şi faţă de străinul, care liniştit şi cu tot dreptul a stat acasă şi numai atunci a aflat, că ar fi trebuit să stee în România, când termenul espirase de mult.

Se poate, că oameni nevinovaţi să se pedepsească astfel cu pierderea averii lor, fiindcă starea de război a durat până

ce a intrat în vigoare tratatul de pace la 26 Iulie 1921, deci comunicaţia era imposibilă, paşapoarte nu se dădeau, România nici n'a fost reprezentată în străinitate, în toate ţările, afară de aceea o sumedenie de piedici făceau imposibilă călătoria. Dar ce mai mult, s'a găsit şi comisiune de expropriere, care a declarat de absentist pe unul, care a fost în Ungaria arestat de bolşevici.

N'ar trebui să ne gândim şi la aceea, că numai tratatul de pace a regulat în mod definitiv şi de drept, ca ce teritorii aparţin României, Iugoslaviei, Cechoslovaciei şi Ungariei. E drept, a califica de străin — din punctul de vedere al averii, care se află pe teritorul României — pe acela, care a stat pe teritoriul, care a revenit Iugoslaviei sau Ungariei şi a devenit cetăţan jugoslav sau maghiar? Doar aceste teritorii până la încheerea păcii, de drept au aparţinut Ungariei.

Ştiţi Dv., că străinul la drept vorbind nici n'a avut drept a sta în timpul critic în România; e deci o dreptate a afirma ulterior că el ar fi trebuit să ştie în România şi fiindcă n'a făcut-o — ceeace era interzis — să fie expus la pagube materiale?

Ştiind toate acestea, să judecaţi Dv. cine are drept, d-l Garoflid sau Constantinescu.

Numai câteva cuvinte încă spre a dovedi, că nu exagerez când scriu de pierderea averei şi de mari pagube materiale, cari i-au ajuns pe proprietarii expropriaţi pe nedreptul.

Deşi legea prevede, că se va expropria în întregime dela absentişti numai *pământul rural*, totuşi prin o ordonanţă ministerială ilegală s'a dispus comisiunilor de expropriere, să exproprieze dela absentişti şi viranele şi casele, ceeace în multe cazuri s'a şi întimplat. De asemenea s'au expropriat sub titlul de absentist, cariera de piatră, fântâni minerale, dar ştiu un caz, când s'a expropriat şi un mare parc de vânătoare, deşi proprietarul a adus din depărtare animalele sălbatice, le-a crescut cu spese mari şi a prevăzut parcul cu îngrăditură, care a costat mai multe milioane. Totul s'a expropriat sub titulo *pământul rural*, neluând în considerare valcarea animalelor şi a gardului. Cu acest drept s'ar putea expropria şi coteţul împreuna cu găinile!

Să judecaţi Dv., dacă aceste averi sunt *pământuri rurale*, sau nu. Nu e nevoe de speciale cunoştinţe juridice, fiindcă şi mintea sănătoasă ştie, ce e pământ rural şi ce nu.

In fine, să nu uitaţi, că preţul exproprierei s'a fixat pe

baza valoarei din 1913 în lei — hârtie, parcă leul hârtie ar fi egal cu coroana aur din 1913. Dar legea aşa prevede!

Legea însă nu prevede, ca preţul de expropriere să nu se plătească ani întregi. Ştim cu toţi, cât s'a urcat scumpetea în decurs de 2 ani, deci preţul fixat în 1922, dacă se va solvi numai în 1924, departe nu are aceiaş valoare, ci cu mult mai puţină. Rog să observaţi cursul rentelor de stat date în preţul exproprierei: pentru o valoare nominală de 100 Lei abia se da ceva.

Dar de ce să continu? Pe care nu l-am convins până acum, nu-l voi convinge nici când, nu pentru aceea, că argumentele mele nu sunt convingătoare, ci fiindcă respectivul nu *vrea* să se convingă.

Dacă exproprierea optanţilor şi calificarea de absenteişti a cetăţenilor străini se ia de o chestie a puterei şi nu ca chestie de drept şi de legalitate, atunci cuvintele mele se pierd în pustiu.

Dar nici în cazul acesta n'am scris în zadar, fiindcă cel puţin cei mai obiectivi dintre D-v. nu ne vor putea reproşa, că nu s'a găsit nime, care să-i informeze despre lucrurile acestea.

Această gazetă se redactează de aparţinătorii minorităţii maghiare. Deoarece însă credinţa noastră este, că chestiunea minorităţilor prezintă un interes general, cu plăcere dăm loc oricărei comunicări privitoare la minorităţile de rasă, religiune şi de limbă.

Ordonanța școlară în lumina ținutei prelaților și bărbaților de stat români.

De **Dr. Kelemen Gál.**

(Continuare II.)

În numărul nostru din urmă am arătat argumentele de cari s'au folosit prelații și bărbații de stat români cu ocaziunea desbaterei legei maghiare XVIII din anul 1879, în contra dispozițiunilor, cari abia au atins drepturile confesiunilor, nu să le fi vătămat, ca cele ale d-lui Anghelescu, din ordonanța No. 100,088.

Să vedem acum desbaterea, care a decurs cu atâta vehemență în legătură cu Art. XXVII din 1907, așa zisă: **legea apponyiană.**

Legea aceasta reglementează relațiunea de drept a școlilor primare, cari nu sunt ale statului și scopul suprem al legii este, că pentru intensificarea învățământului primar, să dee învățătorilor dela școlile confesionale ajutor dela stat și să ajute școlile confesionale. În §§ 18—20, legea se ocupă de chestia propunerii limbii statului. Articolul 18 prevede: dispoziținea § 14 din Art. XLIV—1868, conform căruia bisericile vor putea stabili în deplină voie, limba de propunere în școlile lor, se va înțelege așa, că vor putea alege ca limbă de propunere sau limba statului sau limba maternă a copiilor, rămânând natural în cazul din urmă obligația necondiționată în ce privește dispoziținea referitor la propunerea limbii maghiare. Conform § 19: În școlile primare nemaghiare, indiferent dacă au sau nu ajutor dela stat, limba maghiară se va propune zilnic în toate clasele conform orarului și în numărul de ore fixate de ministerul instrucțiunei publice după ascultarea susținătorului confesional, în

măsura ca copilul nemaghiar după terminarea cursului al patrulea să poată exprima gândirile în limba maghiară în scris şi verbal.

§ 20 asigură completare de salar pe seama învăţătorilor, dacă „în şcolile respective propunerea limbii maghiare, a aritmeticei, geografiei, istoriei şi a dreptului civil se va face în şcolile comunale conform orarului şi în numărul de ore fixate de minister, cu ajutorul cărţilor şi altor instrumente pedagogice aprobate de minister, iar în şcolile confesionale conform orarului şi în numărul de ore, stabilite de minister şi excluziv cu ajutorul cărţilor şi altor instrumente pedagogice şi dacă în şcoala respectivă se folosesc cărţile de cetire şi alte obiecte pedagogice patriotice, cari sunt aprobate şi de minister.

Proiectul de lege s'a desbătut în Cameră în zilele 4—26 Aprilie, raportor fiind Andrei Vertan. Dintre români mai întâi d. *Vasile Goldiş* a vorbit contra lui. La acuza, că şcolile confesionale nu servesc culturei ci naţionalizmului, răspunde: „Oare este păcat, dacă d. ex. biserica naţională română gr. orientală în şcolile sale confesionale cultivă şi îngrijeşte cu puterea de care dispune, cu jertfe materiale, cultura română şi interesele culturei naţionale române?" Dacă confesiunile aud, că cultivarea intereselor confesionale în şcoală se timbrează ca lipsă de patriotism, atunci natural vor lupta şi mai tare în contra unor asemenea proiecte de legi." Protestează în contra concepţiei, că dacă episcopii merg la regele pentru a protesta în contra proiectului de lege, aceasta e agitaţie impotriva suveranităţii naţionale sau tradare de patrie. Învăţământul primar este chestia cea mai importantă a ţării, fiindcă cultura este izvorul puterii şi mărimei statului. Ia cu mulţumire act de aceea, că d-l ministru al instrucţiunii publice nu e aderentul învăţământului primar de stat excluziv, fiindcă rădăcina culturei în evul mediu era lângă biserici, în mănăstiri. Învăţământul de stat „stă în contrazicere şi cu ideea libertăţii, fiindcă creşterea copilului oricum priveşte în primul rând numai pe părinţi. Este dreptul cel mai natural al părinţilor, să aibă o influenţă la creşterea copiilor, iar cel care vrea să-le frusteze părinţilor acest drept, înainte de toate ştirbeşte însăş ideea libertăţii. Cel care ar vroi, ca bisericile să abzică de dreptul lor natural de a învăţa, ar provoca cea mai crâncenă luptă culturală. Dar dreptul la învăţământ al confesiunilor nu se cuprinde numai în religie, nu se bazează numai pe legi pozitive,

dar şi pe necesităţi naturale. Nu este nime în Camera aceasta, care ar afirma, că nu moralul trebue să fie baza oricărei educaţii şi se înşală foarte mult cei, cari cred, că şi fără religie poate exista morală. Este cu mult mai bine şi mai natural, dacă încredinţăm educaţia copiilor mici bisericilor, cari deja în baza misiunii lor au chemarea să fie stâlpii educaţiei religioase şi morale, decât să lăsăm aceasta educaţie în grija statului ateu. Cel care ar vroi să lase educaţia poporală excluziv în mâna statului, ar deschide oarecumva stavila educaţiei imorale şi ireligioase." Prima jicnire a bisericilor este, că la alcătuirea proiectului n'au fost ascultate. „Aşa cred, că atunci, când este vorbă de un lucru atât de mare, când este vorbă de a se ştirbi autonomia bisericilor, asigurată prin legi seculare, s'ar fi căzut să se asculte şi bisericile." Defectul cel mai mare al proiectului e că nu-i sincer. În principiu recunoaşte autonomia, dar în praxă o ştirbeşte, în multe cazuri o nimiceşte total şi anume sub pretextul ajutorului, fiindcă ajutorul nu e altceva decât pretext şi mijloc pentru amestec. Să nu uite confesiunile, nici cei, cari sperează acum că legea nu se va aplica cu severitate faţă de ei, că nu numai în faţa acestui guvern îşi jertfesc drepturile confesionale, dar şi în faţa tuturor guvernelor, cari vor mai veni; că vor putea veni timpuri, când ar putea să aibă mare nevoe de drepturile autonomice, dar atunci aceia dela cari le vor cere, vor răspunde: aţi lăpădat benevol drepturile, acum nu le primiţi înapoi." Luarea autonomiei va cauza o groaznică luptă culturală. „Iar' cel, care între situaţiile de azi şi în zilele aceste vroeşte să provoace în Ungaria o luptă culturală, sfătuitorul celuia desigur nu e patriotizmul şi sfatul la luat din isvorul patimilor, cari nu acopere interesele adevărate ale ţării. E cert, că în lupta aceasta vor fi pe partea statului mijloacele puterii brute, jandarmii, stăpânirea, forţa materială, iar pe partea confesiunilor e dreptatea, credinţa şi puterea convingerei."

Greşelile pedagogice ale proiectului sunt: atentează la unitatea învăţământului; greşeşte, când ordonă, că limba de predare să fie o altă limbă, ca acea a copilului. „Nu există în lume pedagog, care ar îndrăzni să afirme, că este cu cale şi bine a aplica în şcolile primare o altă limbă, decât limba maternă a copilului. Tocmai aşa, cum se poate ordona părului să producă mere, tocmai atât de imposibil e a transforma copilul român ca să devie ungur." Pretenţiunea, că nemaghiarii să în-

vețe limba maghiară, „în primul rând este o nedreptate și violarea cea mai bruscă a egalității de drept.“ „Nu este un lucru patriotic a trezi popoarele nemaghiare din Ungaria la gândul, că nu se pot ferici în patria lor cu limba lor. Aceasta este o absurditate fără pereche.“ Din popor abia 3% cercetează școala secundară. De ce trebue pentru aceste 3% a chinui pe ceilalți ca să învețe o limbă cu totul necunoscută? Cunoștința limbei nu constitue un scop, ci numai un mijloc. În comunele cu populație mixtă s'ar putea propune limba maghiară, „dar de ce să se învețe limba maghiară masselor izolate, cari nu stau în nici un contact cu ungurii, aceasta nu o pot înțelege.“

Vorbitorul următor a fost *Dr. Gheorghe Popoviciu*, actualul vicepreședinte al senatului român. El luptă în contra proiectului, fiindcă scoate din vigoare legi fundamentale si drepturi autonomice, cari au asigurat până în prezent înțelegerea pașnică. „Nu se poate îngădui, să se jertfească pentru bani drepturi câștigate, cari s'au obținut de strămoșii noștri cu mari greutăți și cari au fost sancționate din grația Majestății Sale. Dacă se iau, sunt luate, dar noi nu le dăm“. În regiunile mixte învață nemaghiarul limba maghiară, dar nu la școală, ci în viață. Aci se pretinde ceva, ce nu se va putea realiza în viață nici când“. Dacă se va propune limba maghiară, aritmetica, geografia și istoria țării, dreptul civil ungurește, atunci se va propune în ungurește $^2/_3$ părți din toate obiectele, deci pentru celelalte obiecte abia rămâne $^1/_3$ parte. Proiectul de lege nu stă sub efectul punctelor de vedere pedagogice, ci politice. N'are nimic în contra propunerii limbii maghiare, aceasta însă trebue să se facă așa, ca să nu le vatăme drepturile. „Nu mă tem de viitorul poporului nostru, fiindcă în români s'a desvoltat atât de mult conștiința națională, încât acest popor se poate nimici prin forța armei, dar a se lua dela el limba și caracterul național și a-l îngloda și contopi în altă națiune, este imposibil.“ „Nu se poate, că puterea și forța brută să se afirme față de puterea și lumea spirituală.“

D-l Theodor Mihali scoate la iveală cu o accentuare specială, că a insista asupra unității limbii, este o utopie și prin proiectul de lege nu se va ajunge aceasta nici odată. Noi, oameni inteligenți învățăm ungurește, dar partea cea mai covârșitoare a populației nu numai că limba ungurească nu o știe, dar nici chiar limba sa maternă nu o posedă în măsură, ca să poată

scrie şi ceti. Bărbaţii mari de stat ai Ungariei (Kossuth, Eötvös, Deák, Wesselényi) au recunoscut, ca „fericirea şi progresul patriei numai atunci e cu putinţa, dacă naţiunile conlocuitoare recunosc reciproc drepturile de libertate şi îşi respectează reciproc instituţiile, fiindcă numai între cei egali poate fi iubire şi înţelegere, iar relaţia de dominant şi supus nu poate fi baza prietiniei şi iubirei, cu atât mai puţin temeiu, care ar putea promova consolidarea patriei comune.“ Copilul român va fi impiedecat în progresul culturei sale, fiindcă va trebui să înveţe mereu numai limba maghiară, ne mai rămânând timp pentru celelalte obiecte. „Ce îndreptăţire poate avea, că o naţionalitate să se impiedece a se cultiva în limba sa proprie, să-şi deprindă liberă literatura sau religia sa?“ „Idealul unităţii de limbă nu se poate ajunge, o unitate poate să fie numai în privinţa drepturilor a libertăţii şi a intereselor.“

După d-l *Alexandru Vaida,* proiectul de lege face servicii foarte rele atât ţării, cât şi maghiarimei, fiindcă în loc să consolideze toate partidele şi naţionalităţile şi să le impace cu ungurii, ataţă ura şi nemulţumirea. Se va evidenţia iarăşi, ceeace s'a mai dovedit de repetiteori, că statul nu va avea putere suficientă de a ne putea cauza pagube nouă, naţionalităţilor. „Bilinguism se poate face numai aşa, când într'o limbă sunt cu totul acasă, dacă aceea o pătruns toate celulele sufletului meu, fiindcă atunci este o bază, pe care se poate clădi mai departe.“ Dacă înainte de aceasta obligăm copilul la o limbă străină, se va produce în mintea lui o confuzie şi va învăţa multe lucruri în ambele limbi, dar ii va şi uita indată, ce va păşi afară, în viaţă. „Este un drept natural, asigurat prin legi, al poporului nostru, ca să poată protesta în contra lucrurilor, cari nu-i plac şi în special să protesteze în contra proiectelor de legi, prin care vede ameninţată întreaga sa existenţă naţională.“ Corul episcopesc s'a acuzat de antipatriotizm „deşi trebue să recunoască fiecare om just dintre Dv., că este datoria episcopului să se identifice pe toate liniile cu poporul şi cu interesele bisericei lui.“ „Dacă acest proiect ar deveni lege, s'ar începe pretutindeni lupta pe furiş, şi atunci în fiecare şcolă, în a cărei chestii se va amesteca ministerul instrucţiunii publice va fi războiu până la nesfârşite şi nu numai luptă naţională, ci şi confesională.“ Şi asigură camera „că pânăce în Ungaria va fi numai un singur român conştient, va lupta în contra proiectului, fiindcă până atunci nu poate

fi pace şi înţelegere frăţească între noi, până când nu se asigură existenţa naţională a românilor."

D-l Ştefan Pop-Cicio începe cu aceea, că proiectul dărâmă multe legi fundamentale şi că este o jicnire, că nu s'au ascultat confesiunile. „Ne temem drepturile noastre naţionale, căci ne sunt tot aşa de sfinte şi scumpe ca şi Dv." „Eu aşa văd, că proiectul de lege răstoarnă în fond autonomia". Dacă biserica nu are la mână şcoala, „atunci e numai societate ocazională, care oricând se poate denunţa, cum s'a întâmplat şi în Franţa". Să nu Vă miraţi, dacă mulţi vorbesc împotriva proiectului de lege, fiindcă şi în anul 1879 aşa era, deşi atunci s'a discutat numai introducerea limbii maghiare ca obiect de învăţământ, iar acum copilul are să înveţe perfect ungureşte. Din 1879 încoace s'au mai depus în repetite rânduri proiecte de legi, cari au deschis calea limbii maghiare şi acum raportorul şi ministrul sunt nevoiţi să recunoască, că rezultatul nu e satisfăcător. „Cauza e, că atât legile vechi, cât şi proiectul de faţă pretind o imposibilitate." „Încă nu s'a găsit în lumea întreagă pedagog, care să fie zis, că în şcolile primare cunoştinţele prime s'ar putea propune şi într'o altă limbă, decât în cea maternă."

Aurel Novacu combate proiectul, fiindcă pretinde la propunerea limbii maghiare un anumit succes, care dacă nu se atinge, învăţătorul îşi pierde postul, iar susţinătorul şcoala. „Într'o limbă străină propunerea nu poate avea rezultatul ca în limba maternă şi prin acest fapt va rămâne înapoi în cultură poporul nostru, rămas şi altfel în urmă." Naţionalitatea şi biserica noastră sunt, aşa zis, identice şi dacă sărim în apărarea bisericii şi naţionalităţii noastre, aceasta nu-i păcat, ci e datoria noastră". Face deosebire între naţiunea maghiară politică şi între ungurimea de rassă şi asigură toată lumea, că punctul de vedere al naţiunei maghiare politice s'a afirmat în măsură completă în şcolile confesionale, dar nu s'a afirmat şi nici nu se va afirma nici când punctul de vedere al ungurimei de rassă, care pretinde ca toţi cetăţenii să devie maghiari de rassă.

D-l Aurel Vlad observă, că nu e deajuns a face o lege, pentru ea trebue să se creeze şi o atmosferă de simpatie. „Legi, cari nu se bazează pe convingerea de drept a majorităţii populaţiei, pe *communis opinio*, legi, a căror dispoziţiuni alimentează îngrijire în sufletele părţii considerabile ale populaţiei ţării, cari le consideră de nedrepte, se pot aduce, se şi pot vota, chiar

cu unanimitate, dar aceste legi nu vor ajunge scopul, fiindcă a păcătui față de natură și Cel etern, nici legile nu pot." Acest proiect de lege nu servește interesele națiunii maghiare politice, ci direct ale rassei maghiare și „întrucât statul și-a propus de scop al său maghiarizarea, scopul acesta se izbește de interesele publice și de stat și politica aceasta nu numai că nu va ajunge scopul: unitatea limbii, ci dimpotrivă periclitează și unitatea sufletească. Dacă tentează la aceea, să priveze din caracterul național o parte a cetățenilor, atunci e dușmanul celorlalte rasse; întâi provoacă indiferință, apoi o ură dușmănoasă față de sine — de dragul unei *himere*, care nu se poate ajunge. Principiile de bază a proiectului: rezultatul, care trebue să se atingă în limba maghiară și recunoașterea necesității propunerii limbei materne, se bat în capete. Iar praxa va duce acolo, că limba maternă se va neglija pentru a putea ajunge la un rezultat cât mai mare în limba maghiară. Și dacă nu se va ajunge scopul? „Nu se poate sancționa drept principiu, că maghiarizarea ar fi o datorie de stat, că însușirea limbii maghiare ar fi o datorie cetățenească. Eu găsesc de incorectă sancționarea acestui principiu și nu voi adera nici când, dar nici când. Nu se poate susține ca o datorie patriotică cunoștința limbii maghiare și aceasta este o insultă față de majoritatea cetățenilor țării." Aprobarea parlamentară a acestui principiu e o ofenză. Nu consună cu ideea egalității de drept, că în școlile de stat maghiare copiii naționalităților nu în limba lor maternă se împărtășesc de învățământ. Bilingvismul nu este tocmai o absurditate pedagogică, dar este o absurditate, când o pretinde proiectul în o măsură atât de largă, fiindcă materialul întreg nu se va putea propune și la celelalte obiecte nu se va ajunge la rezultatul cuvenit. „Pentru crearea unei Ungarii cu limba maghiară, nu este îndeajuns nici etatizarea tuturor școlilor, nici introducerea limbii maghiare în toate bisericile, nici secvestrarea tuturor drepturilor autonomice, fiindcă a frusta popoarele de caracterul lor național și de conștiința de rassă, este imposibil, deoarece o astfel de tendință stă în contrazicere cu dreptatea eternă.

Prin aceasta s'a terminat discuția generală a proiectului de lege. Cei cari au înaintat ceva propunere, aveau drept ca să vorbească încă odată la proiect, repetând de regulă gândurile anterioare, cel mult colorându-le altfel. Din vorbirea dlui Goldiș

iată încă o idee: „Nu tendința spre unitatea de limbă ar trebui să fie politica fruntașilor maghiari, ci unificarea în simțire, în interesul scopurilor măreție ale patriei, cari ar servi la favorul tuturora dintre noi: în ajungerea independenței, a bunei stări materiale și a culturei", fiindcă nu în limbă stă iubirea de patrie. Aceasta concepție este o mare nenorocire pentru aceasta țară.

La desbaterea legii în senat, (camera magnaților) metropolitul gr. or. *Ioan Mețianu* a vorbit întâi în contra ei. Nu ar fi contra, ca limba maghiară să se propună în măsură mai largă „dacă cunoștința limbii maghiare s'ar putea ajunge mai ales fără a neglija celelalte obiecte și fără ca tinerimea școlară să fie impiedicată la insușirea celor mai necesare cunoștințe elementare." Dar e ferm convins, „că este imposibil a ajunge scopul propus, fără ca să nu se jertfească totodată interesele importante ale învățământului popular și ale culturei." „Puterea statului nu în unitatea de limbă, ci în iubirea de patrie, care ține la olaltă popoarele, își are izvorul." „Va fi folos mai mare pentru stat întărirea înțelegerei bune, ca intensificarea forțată a limbii maghiare. Proiectul aceasta de lege slăbește iubirea reciprocă a a cetățenilor, fiindcă se izbește de drepturile asigurate în cele mai importante legi fundamentale ale naționalităților nemaghiare, cari asigură progresul și cultivarea liberă în limba lor maternă." Proiectul de lege conține o violare grasă a dreptului față de autonomia confesională, când ia dreptul de alegere, numire și disciplinare și când biserica se va pedepsi pentru negligența și cusururile învățătorilor, luându-se școala dela ea. Și din punct de vedere pedagogic se poate obiecționa proiectul, deci nu-l primește.

Ioan Papp, episcop gr. or. român împărtășește părerile dlui Mețianu, fiindcă proiectul de lege este jicnitor față de confesiunea lui chiar și din alte puncte de vedere și nu servește interesele bine chibzuite ale statului maghiar. Proiectul s'a depus fără aderarea și ascultarea bisericilor interesate și a cauzat multă amărăciune și îngrijire. Este jicnitor, fiindcă soartea școlilor nu depinde de aceea, în ce măsură corespunde învățământul primar datoriilor generale, ci depinde excluziv de măsura rezultatului, care s'a atins în propunerea limbii maghiare. Proiectul este jicnitor și pentru aceea, fiindcă pe lângă mai multe drepturi autonomice atacă și dreptul cardinal de a crește aderenții în limba lor maternă și în spiritul evangheliei creștine. Creșterea morală oferită de biserici este un factor important, fără care

nu se poate închipui într'un stat cu mai multe limbi şi confesiuni desvoltarea atât de dorită a vieţei unitare sociale. Aceasta este nu numai important, dar şi singurul factor „care face posibilă apropierea naţionalităţilor de diferite confesiuni, înţelegerea reciprocă, iubirea deaproapelui, toleranţa religionară şi prin aceste colaborarea productivă nu numai în interesul lor propriu şi etnic, dar şi în favorul consolidării interne a patriei noastre comune iubite şi spre promovarea intereselor binechibzuite."

Vasile Hosszu vede două scopuri în proiectul de lege. Unul este regularea salariilor învăţătorilor neetatificaţi, celalalt asigurarea intereselor de stat şi naţionale în toate şcolile de diferite caractere. Primeşte ambele scopuri, totuşi proiectul de lege nu-l poate aproba, fiind jignitor pentru biserica sa. Nu are nimic în contra propunerei mai intenzive a limbei statului, doreşte însă, ca aceasta să nu se facă în detrimentul limbii materne şi al celorlalte obiecte de utilitate generale, deoarece învăţătorul, spre a căştiga merite, eventual va neglija toate celelalte obiecte. Proiectul de lege a produs mare resenz între naţionalităţi. Aceasta să nu se atribue drept averziunei lor faţă de limba maghiară, ci iubirei îndreptăţite, care o nutresc faţă de limba maternă. Limba aceasta e limba liturgică, deci e bazată teama şi gelozia, că poporul se poate înstrăina întâiu dela limba maternă, apoi dela biserica sa.

Mitropolitul gr. cat. din Alba-Iulia, *Victor Mihályi* nu primeşte proiectul de lege deoarece restrânge în mod simţitor drepturile asigurate în legea fundamentală XXXVIII. din 1868; biserica prin aceea, că primeşte ajutorul de stat, dacă nici nu abzice de drepturile de pân' acum, dar le impărţeşte. „Este o datorie măreaţă pentru cel tare să ajute pe cel slab ca să se poată desvolta spre a nu se prăbuşi sub loviturile, cari le primeşte sub pretextul de ocrotire." „Dacă vro biserică are nevoie de ocrotire, este o chemare măreaţă de a o ajuta, dar nu a frusta drepturile ei. De altfel atât pe terenul vieţei publice, cât şi în învăţământul public trebue să ne ajutăm umăr la umăr, să protejăm biserica, să protejăm statul, deoarece abia are fundament mai sigur statul, ca publicul mare crescut în spirit religios."

Proiectul de lege s'a discutat, şi deşi s'a combătut de aceste vorbiri şi argumente, s'a inscris în cod.

Ordonanţa dlui ministru Anghelescu fără indoială are în vedere dispoziţiunile legei lui Apponyi, totuşi le întrece în mod

considerabil în pretenziunile ridicate față de școlile minoritare. Psihologicește se poate înțelege procedura ministerului instrucțiunii publice la lansarea acestei ordonanțe. Dacă în rândurile românilor la timpul său legile XVIII. din 1879 și XXVII. din 1907 au cauzat mare îngrijire și neliniște, exprimate atât de elocvent în parlament de prelați și deputați și dacă acum auzim că numai împrumutul se dă înapoi și numai legea apponyiană vor să o execute față de minorități, aceasta slăbiciune omenească a spritului răzbunător se poate cumva înțelege. Dar așa credem, când este vorbă de punerea bazei unui stat, mult crescut în teritoriu, a organizării și a consolidării unei națiuni, devenite poliglotă, atunci în interesul ajungerii scopului ar trebui să se stingă puterea spiritului omenesc debilitat și ar trebui să se bazeze numai pe vederea bine chibzuită și clară, pe experimentele oferite de istorie. Dacă argumentele prelaților și deputaților români erau drepte față de proiectele de legi maghiare, sunt drepte și azi. N'ar trebui să facem altceva față de aceasta ordonanță, decât să ne referim la argumentele aceste și să punem intrebarea: dacă legea XVIII. din 1879 a lui Trefort, sau legea XXVII. din 1907 a lui Apponyi a adus ceva bun, renume și glorie vechei Ungarii?

Însă drepturile noastre autonomice asigurate prin legile maghiare vechi și cari sunt și azi în vigoare, se ocrotesc și prin legi fundamentale, înscrise în codurile României. Astfel sunt înainte de toate hotărîrile din Alba-Iulia, a căror punctul al treilea pronunță ca principii fundamentale la alcătuirea noului stat român: „Libertate desăvârșită pe seama popoarelor conlocuitoare. *Fiecare popor se va cultiva și administra prin indivizi aleși din sânul lui.* Drepturi egale și libertate desăvârșită în autonomia confesională pe seama tuturor confesiunilor.“ Tratatul de pace dela Paris din 9 Decembrie 1919 în „chestia protejării minorităților“, în articolul 9 declară următoarele: „Cetățenii români aparținând minorităților etnice, religionare sau de limbă vor avea mai ales drept egal de a înființa, de a conduce și de a controla, pe proprie cheltuială instituțiuni de binefacere, religioase sau sociale, școli și alte stabilimente de educațiune, cu dreptul de a întrebuința în mod liber limba lor în ele și de a-și exercita liber religiunea lor.“ Articolul 10: „În orașele și regiunile, unde cetățenii români de altă limbă sunt în număr covârșitor, guvernul român va admite pe terenu instrucțiunei publice ușurări cuvenite pe seama lor, pentrucă

aceşti cetăţeni să-şi instrueze copii în şcolile de stat în limba lor proprie. Dispoziţiunea aceasta nu împiedecă guvernul român de a putea introduce propunerea limbii române, ca obiect obligător. (Pasagiul al doilea pronunţă obligaţia statului român de a distribui ajutoare de stat pe seama şcolilor.) Articolul 11: „România aderă la aceea, că săcuii şi saşii din Transilvania să aibă autonomie locală în chestiuni religioase şi şcolare pe lângă controlul statului român." Obligaţiunile acestea sunt cu atât mai valabile, întrucât România conform introducerii tratatului pentru minorităţi a „acceptat de bună voie, că doreşte a asigura criteriile libertăţii şi dreptăţii atât pe seama locuitorilor din Vechiul Regat, cât şi din teritoriile alipite, fără considerare la rassă, limbă şi confesiune." Conform articolului 47 din tratatul de pace dela Trianon, recunoaşte obligaţiunea şi aderă la aceea, ca „în tratatul, care se va încheia cu puterile aliate, se vor lua dispoziţiuni, pe cari puterile le vor găsi de necesare spre a apăra interesele populaţiei de altă rassă, limbă şi religiune, ca majoritatea populaţiei României."

Acum ori ne bazăm pe legile vechi maghiare, cari sunt încă în vigoare, ori pe hotărîrile adunării din Alba-Iulia, cari sunt înscrise în codul român, ori pe dispoziţiunile tratatului din Paris, ordonanţele şcolare ale d-lui Anghelescu, violează în tot cazul autonomia confesională şi drepturile minoritare; dispoziţiunea referitoare la propunerea limbii este o absurditate pedagogică; nu urmăreşte convieţuirea paşnică între locuitorii de diferite rase, ci din contra, cauzează nelinişte permanentă în rândurile minorităţilor. Răzbunarea — fie că se nutreşte din izvor patriotic — este sfătuitor rău. După tenziunea permanentă spirituală a războiului cel mare, guvernul în posesiunea puterei — pe baza experienţelor câştigate, ar trebui să caute înţelegerea pe căi legale şi în spiritul expiării. Minoritatea maghiară este fidelă jurământului prestat, respectează legile, s'a împăcat cu dispoziţiunile tratatului de pace, este gata să facă parte cu suflet cinstit din opera consolidării, care asigură liniştea, fericirea şi progresul ţării, munceşte cu sudori de dimineaţa până seara, pentru ca să-şi poată asigura existenţa şi pentru a putea satisface datoriilor faţă de stat. În schimb nu doreşte altceva, decât să-şi poată păstra cienodiul său naţional şi de rassă, la care ţine — ca la comoara rămasă aproape singură — cu îndârjire instinctivă şi de care — precum arată lupta şi istoria românilor din Ungaria — nu se poate frustra.

Cluj, Ianuarie 1924.

Mutatis mutandis.

Într'un număr mai nou al gazetei „Foaia Diecezană" din Caransebeş — desigur în legătură cu sfintele sărbători ale păcii — găsim o poezie semnată de „protoiereu Alexandru Munteanu, senator", care sună ca un strașnic rechizitoriu la adresa Budapestei. Iată cum glăsueşte între altele:

„Din Budapesta urii nevolnice şi plină
De înjosiri abjecte, de spectrii, de ruină,
Un glas de cucuvaie, de moarte cobitoare,
Vrea codrul să-l înfrice, vrea valea s'o 'nfioare.
Să nu-şi mai amintească acel ce ne robise,
Că sunt chimere oarbe şi năluciri de vise . . .

Pe umerele noastre o vieaţă milenară
De temniţi şi de bice, de schingiuire amară,
Şi voi aţi dus-o 'n bine; aţi supt a noastră vlagă,
De noi ce amintire, ce suflet vă mai leagă? . . .

Fărădelegea voastră noi generoşii, iată,
N'o răsbunăm ca hunii, din fiu plăpând în tată;
Dar când vom vrea odată să fim la noi acasă . . .
I-om da din cas'afară şi vor muşca ţărâna!"

Frumoase accente, nu-i aşa, şi foarte potrivite cu rosturile unei foi diecezane pe sărbători! Este şi, mai ales, a fost păcătoasă Budapesta, merită încleştarea pumnilor preacucernici!

Între cele mai mari păcate ale Budapestei şi între cele mai mari umiliri ale neamului românesc din fosta Ungarie, a fost conziderată desigur crearea acelui şef bisericesc şi politician, care a fost *Mitropolitul Mangra.* Atât politica lui scârboasă, cât şi felul, cum a fost impus de Tisza şi cum a fost ales de Români — în vreme de răsboiu — le-am condamnat şi noi, maghiarii obiectivi. Dar când acel Mitropolit a avut să se instaleze şi când i-a trebuit un poet ocazional, cine a venit să-i cânte „Exc. Sale Vasile Mangra", imn de preamărire! Protopopul Alex. Muntean al lui Vasile!

El vedea în Mangra pe trimisul lui Dumnezeu, el se ruga: „Stăpâne, care ne-ai dat nouă vieaţă, când legii vechi, străbune, de preoţi ne-ai sfinţit, în asta dragă, scumpă şi dulce dimineaţă, ne 'nvaţă să înţelegem cerească Ta povaţă, *In faţa ni-l aşează cu întreaga lui vieaţa,* pe acel, ce-Ţi fuse voia să-l pui *Mitropolit.*" Şi aşa mai departe . . .

Ei bine, atunci erau alte vremuri! Din poveştile lui Esop cunoaştem rolul unui anumit viteaz animal, rol, care de atâtea ori se repetă între oameni! De ce nu s'ar repeta şi la dl. protoiereu Muntean! Cu atât mai vârtos, că Sf. Sa azi e — senator!...

P O L E M I I

Încă tot Ciucea . . .

Deja de câteva săptămâni pactul dela Ciucea este obiectul delicat al confraţilor noştri români. Trebue să constatăm — nu fără amărăciune — că chiar şi primul pas, pe care ungurimea l-a făcut spre a se încopcia în viaţa *politică românească*, a *cauzat* nervozitate şi averziune în toate părţile; ar fi o naivitate din partea noastră, dacă am vedea în combaterea „pactului" numai o gelozie şi ură de partid, care se manifestă faţă de partidul d-lui Averescu. Durere — cel puţin în asemenea măsură — ne sună şi nouă criticele preocupate faţă de convorbirile dela Ciucea. Aceasta însă numai atât arată, ca în rândurile românilor nu ne cunosc sau că ne cunosc foarte rău; în loc de a ne descuraja deci, prin muncă sinceră şi cinstită trebue să ne nizuim a cauta posibilităţile înţelegerei, împăcuirei şi colaborării. Fiindcă piedeca principală a posibilităţilor este averziunea, care pas de pas se manifestă faţă de noi: trebue să învingem aceasta averziune. E lucru greu, dar deloc nu e fără speranţă. Căci pe care nu-l poate cuceri intenţiunea noastră curată, sinceritatea noastră şi valoarea culturei, muncii şi cinstei *noastre*, cari nu pot *fi nici de cum indiferente pentru* stat — pe acela mai curând sau mai târziu îl va aduce la sentimente mai bune *interesul*, care se prezinte tot mai clar.

De altfel observaţiile, protestările, intrigile şi scăpărările de spirit, cari se referă la convorbirile din Ciucea, sunt foarte slabe. *România* în numărul 64 în legatură cu chestia scandaloasă de expulzare a d-lui Solomon Berkes constată, că iată, se observă deja rodul cel dintâi al pactului: ziarul liberal din Cluj, „Înfrăţirea" a scris, că un fost prefect averescan a intervenit în favoarea d-lui Berkes. „România" nu înţelege, unde e aici interesul maghiar. Noi înţelegem. Prefectul averescan însă desigur n'a procedat în baza pactului şi din interes maghiar. Desigur numai simţul lui omenesc s'a revoltat în contra unui act administrativ neuman.

*

Semioficiosul guvernului „L' Indépendance Roumaine" iarăs cu un aer ridicol este îngrijat

de „interesele maghiarilor", din cauza pactului.

„Un ziar maghiar între altele aduce ştirea — scrie L'Indépendance Roumaine — că generalul Averescu pentru unele teritorii a promis minorităţii maghiare folosirea oficială a limbii materne.

Oficiosul partidului poporului a dat o declaraţie referitor la comunicarea ziarului maghiar, în care scrie, că datele înşirate în articol, nu sunt întocmai exacte, dar nici el nu tăgăduesţe, că pactul de fapt s'a produs între cele două partide. Fără să ne ocupăm mai pe larg de pactul curios — continuă semioficiosul — vroim să arătăm numai, că pactul pune în primejdie tocmai drepturile minorităţilor. Fiindcă aceste drepturi nu pot depinde din principiu de nici un partid. Aceste drepturi s'au decretat în tratatele de pace şi în constituţia ţării, votată în curând, le-am fixat şi le-am determinat definitiv. Cu drept cuvânt putem deci a întreba: cum poate să ajungă în discuţie chestia uzului limbii maghiare ca punct de înţelegere între două partide politice?

Drepturile minorităţilor nu pot fi obiectul nici unui fel de discuţii, tratative sau negociaţiuni politice. Nici partidul poporului, nici alt partid n'are căderea să facă concesiun unei naţionalităţi, precum nici un partid n'are căderea să restrângă drepturile acestor naţionalităţi.

Nu e oare lucru curios, ca pactul încheiat cu Generalul Averescu are o clauzulă, care aruncă înainte umbra modificării drepturilor naţionalităţilor?

Abstragând dela împrejurarea, că drepturile minoritare s'au fixat definitiv şi imutabil, este un adevărat sant pe seama minorităţilor. Prin urmare chiar din partea lor nu e raţional, ca imutabilitatea drepturilor lor chiar în speranţa mai bune aranjeri, să se scormonească. În cazul aceasta ei deschid poarta la aceea, că situaţia drepturile lor să depindă mereu de noui şi permanente cumpăniri. Primejdia aceasta de prezent nu există, fiindcă tratatul de pace, de o parte, constituţia de altă parte, esclud deja în principiu orişi ce posibilitate de schimbare în aceasta privinţă."

Iată, nici nu ar crede omul, câtă bunavoinţă poate ieşi din un semioficios atât de puternic faţă de soartea noastră a mititeilor şi cât de bine pare a fi informat asupra executării faptice a drepturilor minoritare, fixate în legi. Totul merge admirabil — ce se mai târguiesc ungurii ăştia nesăturaţi?

Revista d-lui Octavian Goga, „Ţara Noastră“ în numărul din 6 Ianuarie c. sub titlul „O trădare de neam?“ iarăş aducând pe tapet acuzele aduse partidului averescan, scrie:

„Suntem datori din nou, în aceste clipe de reculegere creştinească, să potolim îngrijorările care chinuesc sufletul bunilor şi loialilor noştri adversari. S'ar zice că nu s'a făcut destulă valvă în jurul aşa numitului „pact dela Ciucea“, încheiat (gazetele dela noi sunt veşnic grabite!) între partidul poporului şi minoritatea maghiară din Ardeal. „Înfrăţirea“ din Cluj vorbeşte de-adreptul despre o „trădare de neam“ precizând că partidul poporului, prin d. general Averescu, ar fi făgăduit următoarele:

1. Scoaterea limbei române din şcoalele confesionale maghiare.

2. Introducerea limbei maghiare în justiţie, acolo unde populaţia maghiară e în majoritate.

3. Administraţie maghiară în comunele unde populaţia maghiară e în majoritate, şi

4. Un număr de 60 reprezentanţi în Parlament.

Destăinuirea e atât de precisă, încât ar părea că şi corespunde realităţii. Şi cu toate acestea, nici unul din punctele de mai sus nu e adevărat. N'a fost niciodată vorba, în convorbirile avute cu împuterniciţii partidului naţional maghiar, despre scoaterea limbei române din şcolile confesionale maghiare. Celelalte două puncte, referitoare la dreptul minorităţilor de a se judeca şi de a se administra prin ele înşile şi în limba lor au fost făgăduite de un partid politic, dar nu de partidul poporului.

Luaţi încă odată şi citiţi hotărîrile dela Alba-Iulia, pentru a constata că făgăduiala cu pricina este a partidului naţional, nu e a noastră. Cât priveşte numărul de 60 de reprezentanţi în Parlament, — nici pomeneală! Cifra aceasta e asvârlită aşa, la întâmplare, ca un inutil si caraghios semnal de alarmă. Dacă discutat vreodată despre participarea minorităţii maghiare la viaţa politică a României, — atitudine, care va fi totdeauna preferabilă pasivităţei actuale, — nimeni nu s'a gândit să acorde ungurilor mai multe locuri în Parlament, decât bunăoară saşilor . . .

Să ne slăbească, prin urmare, domnii cerberi ai intereselor naţionale, cari văd pretutindeni trădare, ca vestitul Farfuridi din „Scrisoarea pierdută“ a nemuritorului Caragiale. Lumea va cunoaşte adevărul la vreme, şi nimeni nu

va avea motive să țipe că am vândut națiunea română amiralului Horthy . . ."

Precum „Țara Noastră" repetă astfel punctul ei de vedere, asemenea și noi repetăm, că e păcat a îngrămădi intenționat cu atâta nervozitate neadevărurile aceste indiscutabile. Ungurimea s-a folosit bucuros de ocaziunea de a putea intra în conversație cu politicianii români de seamă, dar tot atât de bucuros caută înțelegere cu oricare politician serios român, dacă i-se dă ocaziunea. Deocamdată trebue însă să constatăm atât, că în afacerea „pactului de Ciucea" averescani au arătat o necondiționată superioritate față de adversarii lor.

Apropierea româno-maghiară.

România, ziarul din București al partidului național român, în numărul 64 din anul trecut sub titlul „O schimbare de front a maghiarilor", scrie astfel:

„Am semnalat în repetite rânduri începuturile unei noui orientări politice la maghiarii din Ardeal. Nu căutăm să analizăm acum ce-a determinat această schimbare, ne mărginim la constatarea faptului. Am înregistrat revenirea partidului maghiar asupra hotărîrii de-a apela în interesul revendicărilor lor la Liga Națiunilor; am înregistrat încercările lor de-a obține o modificare a ordinelor ministerului instrucțiunii publice prin intervenționea Coroanei și am înregistrat și tratativele maghiare cu partidul poporului. N'am avut până acum, însă, nici o confirmare directă a prevederilor noastre din partea conducătorilor poporului maghiar.

Acum ni se dă și această confirmare.

Vice-președintele partidului maghiar, d-l Jakabffy Elemér, care până acum a fost printre cei mai implacabili adversari ai oricărei colaborări cu partidele românești, publică în numărul de Crăciun al ziarului „Temesvári Hirlap" un articol, în care anunță această nouă orientare politică.

„Am început tratative cu partidele românești — spune d-l Jakabffy — fiindcă voim să intrăm în mod sincer și efectiv în angrenajul vieții politice românești. Am început tratative, fiindcă voim să eliminăm și dintre noi pe cei cari așteaptă minuni, pe cari ai căror ochi sunt neîncetat îndreptați spre Apus."

„Bărbații politici maghiari, cari s'au dus la Ciucea, mai spune d-l Jakabffy, au procedat fără îndoială curagios și bine. Cei cari de ani de zile

au căutat şi întreţin legături cu partidul naţional, procedează curagios şi bine. Iar cei cari în luna Mai s'au întâlnit în casa d-lui I. Brătianu ca să discute cum s'ar putea ajunge la o înţelegere acceptabilă cu guvernul liberal au procedat şi ei în mod demn de laudă."

Dar... d-l Jakabffy trece la analiza rezultatelor acestor tratative.

„Întâlnirea din Mai n'a avut nici un rezultat. Tratativele s'au întrerupt în momentul în care Poincaré, în ciuda votului de neîncredere din Senatul francez, a reuşit din nou să ia în mânile sale conducerea politicei franceze.

„Conducătorii partidului naţional au observat o politică de expectativă şi au cerut acelaş lucru şi dela conducătorii partidului maghiar... Şi conversaţiunile particulare au rămas fără rezultat. Am căutat înţelegerea cu partidul naţional, fiindcă acesta e partidul cel mai ardelenesc. Durere, n'am reuşit... Nici odată, guvernul n'a fost atacat din partea acestui partid pentru reforma agrară antidemocratică şi ostilă coloniştilor maghiari.

„Nu este meritul nostru, nu este nici dorinţa noastră cea mai fierbinte, că cea dintâi bunăvoinţă şi cea dintâi înclinare am întâmpinat-o la Ciucea. Viitorul va arăta, dacă năzuinţele noastre sincere sunt pe cale bună când trec prin Ciucea, sau dacă şi acest drum duce numai la nouă deziluzii."

Articolul acesta al fruntaşului maghiar e semnificativ. Chestiunea minorităţilor numai de către partidul naţional a fost privită prin prisma intereselor de stat, în cadrele căruia trebuie să se găsească soluţionarea el dreaptă. Partidul liberal a început tratative cu partidul maghiar într'un moment când la Paris poziţiunea lui Poincaré părea sdruncinată şi în locul lui putea veni un alt guvern mai puţin intransigent şi le-a întrerupt în momentul în care politica lui Poincaré a rămas victorioasă, iar partidul poporului caută să-şi câştige şi el popularitate în Ardeal şi cum n'o găseşte printre români apelează la maghiari, făcându-le fel şi fel de promisiuni, pentru cazul că vor sprijini partidul poporului.

Schimbarea de front a partidului maghiar este evidentă şi un însemnat pas spre o înţelegere comună, durabilă, care nu va putea fi însă o înţelegere între partidul maghiar şi unul dintre partidele româneşti, ci între români şi maghiari.

Primul pas a fost abandonarea apelurilor la opinia publică din străinătate.

Patru zile mai târziu, în numărul din 4 Ianuarie „România" revine iarăşi la tema aceasta şi cu bucurie constată, că se observă şi în Budapesta intenţiuni de apropiere. Ministrupreşedinte maghiar Bethlen, a accentuat în timpul din urmă în repetate rânduri, că Ungaria nu poate aştepta toate dela bunavoinţa marilor puteri, ci prin o politică înţeleaptă vrea să însistă a câştiga şi prietenia statelor învecinate.

„Aproape cinci ani de zile — scrie România — Maghiarii dela noi au urmat o politică de rezistenţă pasivă, sabotând în anii dintâi ai stăpânirii româneşti, consolidarea administrativă, economică şi politică a României, căutând să desorganizeze căile ferate din Ardeal prin demisia în masse a funcţionarilor pe cari i-am preluat de la fostele căi ferate ungare, căutând să împiedece împăcarea spiritelor prin a intensa agitaţie la nesupunere, înundând străinatatea cu memorii şi articole despre persecuţiunile pe cari trebuie să le sufere în Ardeal şi aşteptând soluţionarea conflictului nu dela o bună înţelegere internă, ci dela „Liga Naţiunilor" . . .

Spunem toate aceste lucruri nu ca să clădim pe baza lor o acuză de nepatriotism împotriva maghiarimii ci ca să se evidenţieze şi mai lămurit schimbarea de front ce s'a petrecut şi la Cluj şi la Budapesta.

Este această schimbare de front rezultatul unui proces psihologic natural, sau numai o atitudine determinată de consideraţiuni de oportunitate momentană? Credem că nu greşim când înclinăm spre explicaţia a doua. Schimbarea la care asistăm este o abandonare de tactică şi strategie, nu de principii şi credinţe, — la Budapesta ca şi la Cluj.

Ce speră maghiarimea dela această nouă orientare politică? Fără îndoială, pentru prezent lichidarea cât mai apropiată a împrumutului internaţional — în ce priveşte maghiarimea din afară, şi anumite concesiuni pe teren bisericesc şi şcolar — în ce priveşte maghiarimea dinăuntru.

Iar pentru viitor?

Apropierea româno-maghiară? Privirile maghiare se aprind . . . Primejdie panslavă comună pentru amândouă naţiunile . . . solidaritate de interese între aceste două insule de popoare neslave în Orientul Europei . . . Ce-ar putea să împiedice, prin urmare, o înţelegere între aceste două state dunărene, o strânsă alianţă româno-maghiară sau chiar un

dualism româno-maghiar sub un sceptru românesc — şi egemonia elementului maghiar?

Dar să rămânem la prezent.

Pe noi nu ne poate lăsa indiferenţi schimbarea în orientarea politică pe care o întrezărim şi la Budapesta şi la Cluj. Dorim să trăim în raporturi de prietenie cu vecina noastră maghiară şi dorim să trăim în bună înţelegere cu concetăţenii noştri maghiari.

Avem o singură rezervă în ce priveşte maghiarimea din România. Dorim să o câştigăm nu pe seama unui partid politic, ci pe seama Statului Român. De aceea privim la această schimbare de front prin prisma intereselor superioare ale României şi ale Românilor şi nu vom fac pendenţă acordarea sau recunoaşterea de drepturi ce se cuvin minorităţilor de apropierea lor când de unul, când de altul dintre partidele noastre politice.

Noi dorim să le vedem apropiindu-se de ideia de Stat Român.

Cuvintele aceste arată o con:epţie înaltă — din punctul de ?edere al Statului Român şi noi :redem loial, ca România vroeşte ı vedea asigurate exluziv intere:ele românizmului şi ale României. Din punctul de vedere al ıostru însă nu cetim multă în:urajare din acest articol. Trebue :ă calificăm de nedreaptă şi ofen:ătoare în măsură înaltă, acuzaiunea, că noi numai din cauze de tactică îndrumăm politica minorităţii maghiare spre colaborare, înţelegere şi armonia paşnică. În contra acestor acuzaţiuni nedrepte vor putea să protesteze şi politicianii ardelenii, fiindcă între ei nu unul a luptat dârz pentru politica înţelegerei, când aceasta nu s'a privit cu ochi buni de către opinia publică maghiară, influenţată de mii de dureri şi de o senzibilitate de înţeles. Dar „România" a pornit concluziile sale din fapte concrete. A citat articolul d-lui Elemér Jakabffy şi după câteva zile a dat loc cu bucurie rândurilor scrise de redactorul acestui articol, apărute cu ocazia anului nou în ziarul „Erdélyi Hirlap", în care s'a propovăduit necesitatea alianţei româno-maghiare. Faţă de noi nu se poate apăra „România" nici cu aceea, ca nu e orientată în chestie: deoarece dela fruntaşii bănăţeni ai partidului naţional român poate să primească orişicând informaţie asupra atitudinii noastre în trecut şi despre politica noastră consecventă în chestia naţionalităţiilor, va putea afla perfect, că cei, cari propovăduesc astăzi aceasta politica a păcii, au suportat totdeauna rezultatele, nu totdeauna plăcute, ale convingerei lor. Dacă credem deci, că dorinţa „României" tinde la satisfacerea intereselor românilor: trebue să atragem atenţiunea confratelui nostru, ca violează chiar aceste interese sfinte, când din neorintare sau malicie acuză munca politicianilor maghiari, conduşi de intenţiunile cele mai frumoase şi clare.

Director şi redactor răspunzător: dr. Elemér Jakabffy.
Secretar de redacţie: Ioan Botos. — Tipărit: Husvéth şi Hoffer, Lugoj.